

TOPLUMSAL BİR DEĞER OLARAK “YARDIMLAŞMA” VE DİLENCİLER

Celalettin VATANDAŞ*

ÖZET

Yardımseverlik, önemli ve yaygın bir toplumsal değerdir. Toplumsal hayatta karşılaşılan ve çözümünde zorlanılan problemler, yardımlaşma yoluyla kolaylıkla çözülür. İnsanlar çok farklı konularda birilerine yardım edebilirler. Yardım ilişkisinde taraflardan birisini yardımsever, diğer tarafı ise yardıma muhtaç kesim oluşturur. Bu iki kesim arasındaki ilişkinin daha özel biçimini yardımsever-dilenci ilişkisi teşkil etmektedir. Bu araştırmada sokak dilencilerine yardım edenlerin profilini belirlemek amaçlanmıştır. Kimlerin, niçin ve ne zaman sokak dilencilerine yardım ettiklerinin cevapları aranacaktır.

Key Words: yardımsever, dilenci

ABSTRACT

Charity is an important and common social value. In social life, the problems which have been encountered could be solved by charity. People aid each other for so many different matters. In doing charity, there are two sides: giving side and receiving (needy) side. There is a relation between two sides. One special form of the relation appears between charity giver and mendicant. This study aims to investigate the typology of people who give aid to mendicants. Moreover, when and why charity is given to street beggars is investigated.

Key Words: Charity, Mendicants

GİRİŞ

Değer, sözlüklerde, arzu edilen, ilgi duyulup peşinde koşulan, ayar ölçüsü olarak kullanılan şey anlamlarına gelir (¹). Değer, ihtiyaç duyan, isteyen, amaç edinen bir varlık olarak insanın eşyayla veya diğer insanlarla gerçekleştirdiği ilişkilerde ortaya çıkar. Bu ilişkilerle şekillenen disiplinlerde; dinden ekonomiye, psikolojiden sosyolojiye kadar değişik alanlarda yaygın biçimde kullanılır. Kullanıldığı her disiplinde bazı ufak

* Yrd. Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi

¹ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1988, 1/345; Püsküllüoğlu, Ali, *Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1995, 424

anlam farklarına sahiptir. Fakat, disiplinler arası farklılıklarına rağmen, temelde, insan eylemlerini seçme, meşrulaştırma ve olayları değerlendirmede bir ölçek olarak kullanılır. İnsan, dünyayla olan ilişkilerinde, hayat ve eylemlerinin bütünlüğünün korunmasında mevcut değerleri esas alır. Her türlü amaç ve hedef, ilişki ve çıkar, tutku ve istek, güç ve iktidar, sevgi ve nefret, inanma ve inkâr, sadakat ve doğruluk bir değeri ifade eder ve bir değere yaslanır ⁽²⁾.

Değerleri çeşitli yönleriyle sınıflamak mümkündür. Örneğin; içerik yönünden; a- İçkin değerler, b- Aşkın değerler, c-Normatif değerler biçiminde bir sınıflandırma yapılabilir. Hiyerarşi bakımından ise; a-Yüksek değerler, b- Araç değerler biçiminde bir başka sınıflandırma gerçekleştirilebilir. *Yüksek değerler*; idealler, inançlar, dürüstlük, dostluk, sadakat, saygı, sevgi gibi değerleri kapsar. *Araç değerler* ise fayda, ilgi, çıkar, her türlü maddi değer, güç ve iktidar güdülerini, ün ve şan gibi değer yargılarını ifade ederler. Bu araştırmanın temel terimi olan *yardımlaşma*, kolaylıkla anlaşılacağı üzere, *içkin* ve *yüksek değerler* sınıfında yer alan ve toplumsal yaşamın gerektirdiği zorlukları birlikte aşma, sorunlara birlikte daha kolay çözümler bulma deneyimlerinin ürünü olarak doğmuş ve önemi gereği din tarafından da büyük bir ısrarla desteklenmiş bir değerdir ⁽³⁾.

İhtiyaç sahibinin ihtiyacını giderme biçiminde açığa çıkan *yardımlaşma*, uygulama olarak toplumsal yaşamda çok farklı biçimlerde oluşup-gelişebilir: Bilmeyene öğretmek, yol bilmeyene göstermek, karnını doyuracak imkandan mahrum olanı doyurmak, hastayı tedavi etmek/ettirmek... vb. Yardımlaşmanın toplumsal yaşamda en yaygın biçimi, yaşamını sürdürmek için zorunlu şeylere sahip olmayan ve bunları karşılayacak güç veya imkandan da yoksun olan kişilerin ihtiyacını karşılama biçiminde açığa çıkmaktadır. Bunun en somut biçimi ise parasal yardımda bulunmaktır.

Türkiye’de, bütün toplumlarda olduğu gibi, toplumsal yaşamın bir zorunluluğu olarak doğmuş bulunan yardımlaşma, önemli ve bu önemine bağlı olarak da kutsanan bir yüksek değerdir. Bunda dinin (İslam) önemli bir payı vardır. Çünkü, din (İslam) özellikle parasal yardımlaşmayı, zekat ve sadaka isimleri altında toplumda yaygınlaştırmış ve belirli ay veya günlerin değişmez özellikleri arasına katmıştır. Yaşamını sürdürebilmek için gerekli şeylere sahip olmayan yoksullar için bir can simidi konumundaki bu yardımlaşma, ne var ki bazıları için kolay biçimde elde edilen ekonomik

² Fichter, Joseph, *Sosyoloji Nedir?*, Çev: Nilgün Çelebi, Ankara, 1996, s.141-153; Akarsu, Bedia, *Felsefi Terimler Sözlüğü*, Ankara, 1984, s.35; Ülken, Hilmi Z., *Bilgi ve Değer*, Ankara, Trs., s.239-249; Dönmezer, Sulhi, *Sosyoloji*, İstanbul 1978, s.248-250; Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: O. Akınhay, D. Kömürcü, Ankara ,1999, s. 134,135

³ Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İstanbul, 2000, s.311-320

kaynağa dönüşebilmektedir. Bu kimseler, yoksul görünüşleriyle kendilerini yardımların merkezi kılan “*dilenci*”lerdir.

Kimdir dilenci? Bu konuda kabul görmüş yaygın bir tanımın bulunmadığını belirtmekte yarar var; konuya ilişkin çok farklı tanımlar yapılabilmektedir. Eleştirilere açık olsa dahi, burada şöyle bir tanım yapılabilir: Dilenci, toplumda genel kabul gören ölçütler dahilinde yaşamını sürdürebilmek için sahip olması gereken ekonomik imkanlara, kendisinden veya toplumsal şartlardan kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle sahip olamadığı için veya aslında yoksul olmadığı halde kendisini yoksul göstererek ihtiyaç hissettiklerini elde edebilmek için, imkan sahibi olanlardan söz, yazı veya davranışlarla para veya eşya isteyen kimsedir. Dilenci, isteğinin gerçekleşmesi için, istekte bulunduğu kişinin vicdanına, duygularına hitap eden sözler kullanır veya tavırlar sergiler⁽⁴⁾.

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

“*Yardımseverler*” oldukça farklı nedenlerden dolayı dilencilere yardım ederler. “*Çaresizliğine*”, “*yoksulluğuna*” olan inanç dolayısıyla dilenciye ekonomik destekte/yardımda bulunmak yaygın nedenlerinden birisi olmasına karşılık; dilencinin ihtiyaç sahibi olduğuna inanılmadığı halde, kişinin bireysel/kişisel özellikleri nedeniyle birisine yardım etme ihtiyacı hissedilmesi de söz konusu yardımın nedenlerinden birisi olabilmektedir. Ayrıca, tüm toplumsal yaşamda sürekli vurgulanan ve yüceltilen yardımlaşmanın adeta bir güdü gibi bireye etkide bulunması veya dini bir sorumluluğu yerine getirme arzusu da söz konusu nedenler arasında yer alabilmektedir. Bunlardan ve tespit edilebilecek daha başka nedenlerden hareketle, dilencilere genel olarak “*toplumsal*”, “*ahlaki*”, “*dini*”, “*bireysel*” faktörlerin etkisiyle yardım edildiği söylenebilir. Ancak, herkesin her zaman dilencilere yardım etmediği de açıktır. Bu durumda açığa çıkan “*yardımseverlerden*” “*kimler*” “*hangi nedenlerle*” ve “*ne kadar sıklıkla*” dilencilere yardımda bulunuyorlar sorusu, araştırmaya değer önemli bir soru(n) olarak anlam kazanmaktadır.

Türkiye’de kolaylıkla gözlenebileceği üzere, dilenci olarak tanımlanan kimselerin gerçekten ihtiyaç sahibi olup-olmadıkları oldukça tartışmalı bir konudur. Bunu, günlük yaşam içerisinde, konuya ilişkin düşüncelerini ifade edenlerin sözlerinden kolaylıkla anlamak mümkündür. Bazı kimseler, dilencileri gerçekten yoksul kişiler kabul ederlerken; diğer bazıları ise genellemelere de gidip bütün dilencilerin “*sahtekâr*” olduğunu, dilencililiği “*bir meslek*” olarak kabul ettiklerini söyleyebilmektedirler. Diğer bazıları ise, dilenciler arasında yer alanlardan gerçekten yoksul olanlarla, sahtekarlarını ayırt etmenin zorluklarına veya imkansızlığına değinirler. Bu

⁴ Munzer, Stephan R., “Beggars of God”, *Journal of Religious Ethics*, Summer 1999, Vol. 27 Issue 2, p305, 26p

görüş farklılıkları nedeniyledir ki bazı kimseler gerçekten yoksul kabul ettikleri için dilencilere daha sık yardım ederken, bazıları ise böylesi bir eylemi yararsız ve hatta zararlı bulabilmektedir. Bütün bunlar dahilinde olmak üzere, bu araştırmada cevabı aranan “sokak dilencilerine kimler, niçin, ne sıklıkta yardım ediyor?” sorusudur. Araştırma ile sokak dilencilerine yardım edenlerin profilini çıkarmak amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma, betimleyici/tanımlayıcı (description) bir alan araştırmasıdır. Belirlenen örneklemden mülakat tekniğiyle elde edilen veriler tümevarım yöntemine uygun olarak analiz edilecektir.

Betimleyici araştırmalar “niçin?” sorusunun değil, “ne?”, “nasıl?” sorusunun cevabını ararlar. “Niçin?” sorusunun cevabını aramak, neden-sonuç ilişkisini araştırmak ve bu bağlamda sonucu etkileyen/oluşturan nedenleri tespit etmek amacı taşır. Bu, açıklayıcı (explanation) araştırmaların bir özelliğidir. Betimleyici araştırmalar ise faktörü/etkeni belirleme amacı taşırlar⁽⁵⁾. Bir araştırmada hangi yöntemin izleneceğine karar verirken temel belirleyici faktör, incelenecek konunun niteliğidir⁽⁶⁾. Bu araştırmada, yeteri kadar literatürün bulunmaması veya -araştırılmasına rağmen -ulaşılabilmiş olması⁽⁷⁾; ayrıca, test etmek için elde Türkiye’ye ilişkin yeterli varsayımların bulunmaması tanımlayıcı araştırmanın tercih edilmesine neden olmuştur. Bu nedenle de araştırma konusu için nedenleri tespit amacı taşıyan herhangi bir hipotez geliştirilmemiştir.

Araştırmanın sayıltıları

- “Yardımseverler” isteyerek sokak dilencilerine yardım etmektedirler.
- “Yardımseverler”, “gerçekte ihtiyaç sahibi olduklarına” inanmasalar dahi sokak dilencilerine yardım etmektedirler.
- Cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yaş... gibi bireysel özellikler veya içinde bulunulan zaman diliminin dini anlam ve

⁵ Judd, Charles M., Eliot R. Smith, Louise H. Kidder, *Research Methods in Social Relations*, Harcourt Brace Jovanovich Inc., Florida 1991, 24-27; Cole, Stephan, *Sosyolojik Düşünme Yöntemi*, Çev: Bekir Demirkol, Ankara 1999, 46-55; Altunışık, Remzi ve diğerleri, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Adapazarı 2001, 54-63.

⁶ M. Judd, Charles, *Research Methods in Social Relations*, 16-18

⁷ Konu bağlamında gerçekleştirilen literatür araştırması sırasında bir çok İngilizce araştırmaya ulaşma imkanı olmuştur. Bunlardan özellikle Stephan R. Munzer’ın “Beggars of God” (*Journal of Religious Ethics*, Summer 1999, Vol. 27 Issue 2, p305, 26p) isimli araştırması önemlidir. Ayrıca şu araştırmalar da araştırma öncesinde gözden geçirilmiştir: John E. Cort, “The gift of food to a wandering cow: Lay-mendicant interaction among Jains”, *Journal of Asian & African Studies*, Feb99, Vol. 34 Issue 1, p89, 22p; Kinney, Arthur F., *Rogues, Vagabonds, and Sturdy Beggars : A New Gallery of Tudor and Ear*, University of Massachusetts, Amherst 1990.

önemi, sokak dilencilerine yardım konusunda ve yardımın sıklık derecesinde insanları etkilemektedir.

- Dilencilik sorunun oluşum ve devamında toplumun konuya ilişkin yeterli bilinç düzeyine sahip olmamasının önemli payı vardır.

- Araştırmada esas alınan ve “*yardımseverlerin*” kendilerine yardım ettiği dilenciler, kişisel özellikleriyle araştırmanın amacına uygun farklılıklara/özelliklere sahiptirler.

- Mülakat sırasında yardımseverlere yöneltilen sorular, sokak dilencilerine yardımda etkili olan faktörleri, dilencilerle ilgili tutumları ölçebilecek yeterliliğe sahiptir.

Evren ve örneklem

Araştırmanın evreni “*sokak dilencileri*”ne yardım eden ve bu araştırmada kendileriyle görüşülenlerdir. Sokak dilencilerini diğer dilencilerden ayıran en önemli özellik, ev veya işyerlerinde dilenenlerin yaptığı gibi ev veya işyeri sahiplerini yardıma zorlayamamaları, sadece istekte bulunmalarıdır; kendisinden yardım istenen kişiler, isterlerse yardım etmeden kolaylıkla o mekandan uzaklaşabilmektedirler. Dolayısıyla sokak dilencilerine yardım edenler, ev veya işyerlerinin sahiplerinde olduğu gibi, dilenciye “*başından defetme*” gayreti taşımamaktadırlar.

Araştırma kapsamında “*Sokak dilencilerine kimler yardım ediyor*” sorusunun cevabını tespit edebilmek için, önceden belirlenen ve farklı fiziksel özelliklere, yaş gruplarına ve cinsiyete sahip sokak dilencilerine, belirli bir süre içerisinde herkesle görüşülmüş ve böylelikle 914 kişiyle görüşme imkanı elde edilmiştir.

Araştırmanın sınırlılığı

Araştırma, Afyon, Uşak, İzmir, İstanbul, Konya, Ankara ve Kırşehir illerinde yapılmıştır. Araştırma, dilenciye yardım nedeni ile ilgili soruda “*dini gün*” seçeneğinin bulunması dolayısıyla, Ramazan ayında veya Cuma günü gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, dilencilere yardım edenlerle görüşülürken esas alınan dilenci sayısı 41’dir. Araştırma sırasında asıl çaba dilencilerin belirlenmesinde gösterilmiştir. Çünkü, dilencilere yardım sebebinde ve dilencinin etkilenilen özelliği konusunda dilencinin özelliği (fiziksel özürü, yaşı, cinsiyeti...) etkili olduğu düşünüldüğü için, cadde üzerinde belirli noktalarda durarak dilenenlerden farklı özelliklere sahip dilenciler belirlenmiş ve bu dilencilere yardım edenlerle görüşülmüştür. Bu dilenciler içerisinde yaşlılar, gençler ve çocuklar, kadınlar ve erkekler, fiziksel görünür bir özürü olanlar (iki gözü de kör, bir veya iki bacağı da olmayan) ve fiziksel özürü olmayanlar, dilenirken çok fazla konuşan (yalvaran, rica eden, dua eden) veya genellikle sessiz duranlar vardır.

Verilerin toplanması ve analizi

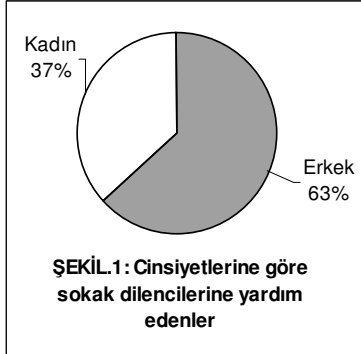
Araştırmada veriler mülakat tekniği ile elde edilmiştir. Dilencilere yardım edenleri tespit ve bunlarla görüşme işinin büyük bir kısmı *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi*'nden bir grup öğrenci tarafından gerçekleştirmiştir. Öğrenciler, mülakat tekniği konusunda bilgilendirildikten sonra, daha önceden belirlenen yerlerdeki dilencilerin bulunduğu bölgeye gidilmiş ve dilencinin her iki tarafında, 20-25 metre uzaklıkta durularak, dilenciye yardım edenler gözlenmiş ve belirli bir süre içerisinde dilenciye yardım ettiği tespit edilen bütün “yardımseverlerle” görüşülmüştür. Araştırmanın bu aşamasında birkaç dilenci hariç diğerlerinden hiç birisinin yapılan araştırmadan haberi olmamıştır. Araştırma sırasında tepki veren ve sorulara cevap vermek istemeyen yardımsever sayısı birkaçla sınırlı kalmış; hemen herkes soruları isteyerek cevaplamıştır. Yardımseverlerden gelen en yaygın tepki, dilenciye yapılan yardımın Allah’la kul arasında olduğu; bu nedenle kendilerinin deşifre olmaktan çekindikleri şeklindedir. Fakat, isimlerinin alınmayacağını öğrenince tereddütleri kaybolmuş; soruları cevaplamışlardır.

Mülakat sonucunda elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences-10.0) istatistik programı ile analiz edilmiştir⁽⁸⁾.

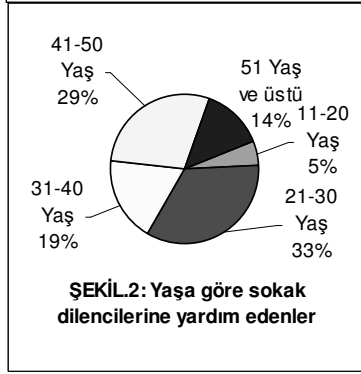
ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE TARTIŞMALAR

Araştırmanın amacı dahilinde “*sokak dilencilerine kimler, niçin ve hangi sıklıkta yardım ediyor?*” sorusunun cevabı aranırken, öncelikle sorunun birinci aşamasını ve aynı zamanda da “*niçin yardım ediyorlar?*”ın eksenini oluşturması nedeniyle “*kimler*”in karşılığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla da yardımseverlere demografik nitelikteki *cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek ve ortalama aylık gelir düzeyi* gibi sorular yöneltilmiştir. Sonra da “*niçin*”in cevabı aranmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları şunlardır:

⁸ Elbetteki, böylesi bir araştırmada, aralarında ilişki bulunan değişkenleri, bu ilişkinin anlamlılık durumlarını ve ilişki gücünü tespit etmek konunun daha derinlemesine anlaşılmasını ve değişkenler arası ilişkileri tespit etme imkanı sağlayacaktır. Ancak, araştırmanın bu makaleye dönüştürülmesi bağlamında, verilerin sadece frekans yüzdeleri dikkate alınmış (makalenin yayınlanması düşünülen derginin sayfa sınırlaması bu seçimi zorunlu kılmıştır), değişkenler arası ilişkilere ait diğer istatistiksel testler bir başka makaleye bırakılmıştır.

ŞEKİL.1: Cinsiyetlerine göre sokak dilencilerine yardım edenler

ŞEKİL.2: Yaşla göre sokak dilencilerine yardım edenler

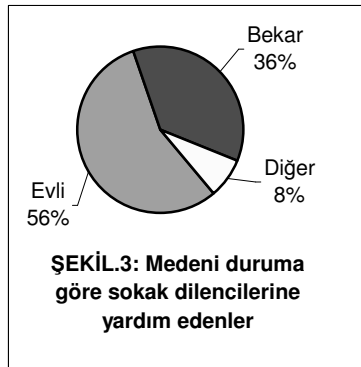
A. Cinsiyetlerine göre sokak dilencilerine yardım edenler

Araştırma verileri, sokak dilencilerine yardım edenlerin belirlenmesinde “*cinsiyet*”in bir ayırım ölçütü olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın ulaştığı bulgulardan anlaşıldığına göre, sokak dilencilerine yardım eden erkeklerin oranı kadınların oranının iki katına yakındır; sokak dilencilerine yardım edenlerin %63’ünü erkekler, %37’sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Kabul etmek gerekir ki, bu oranlar, mutlak anlamda olmak üzere “*erkekler kadınlara göre daha yardımseverlerdir*” anlamını ifade etmemektedir. Başka bazı değişkenlerin bu farklılıkta etkili olduğu düşünülebilir. Bunlar arasında, özellikle, kadınların kamusal yaşamda erkeklere oranla biraz daha geri planda kalmaları, daha çok ev merkezli olmaları dikkate alınması gereken bir neden olarak görülebilir. Caddelerdeki insanların

cinsiyet itibarıyla gözlenmesi, bu tespitin en basit düzlemde dahi açık bir göstergesi olacaktır.

B. Yaşla göre sokak dilencilerine yardım edenler

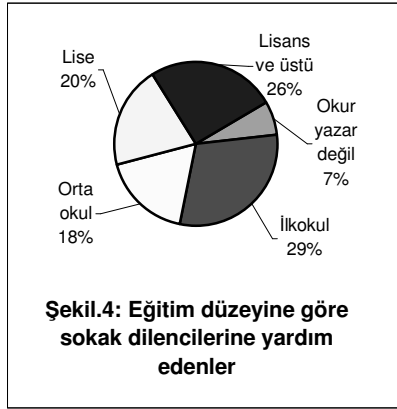
Sokak dilencilerine yardım konusunda “*yaş*” faktörünün etkisi araştırıldığında; mevcut bulgular, yaşın önemli düzeyde belirleyici olduğunu göstermektedir. Araştırmada esas alınan beş yaş grubu içerisinde, en yüksek oran %33 ile 21-30 yaşlarında olanlara aittir. İkinci sırada %29’luk oranla 41-50 yaşlarında olanlar yer almaktadır. Buna karşılık, sokak dilencilerine en az yardım edenler sıralamasında 11-20 yaşlarında olanlar %5 oranıyla birinci sırada, 51 ve üstü yaşlarda olanlar ise %14’lük bir oranla ikinci sırada yer almaktadırlar.

ŞEKİL.3: Medeni duruma göre sokak dilencilerine yardım edenler

C. Medeni duruma göre sokak dilencilerine yardım edenler

Araştırma bulguları göstermektedir ki, “*medeni durum*” da sokak dilencilerine yardım edenler konusunda önemli bir belirleyici faktördür. Verilere göre, sokak dilencilerine yardım edenler içerisinde

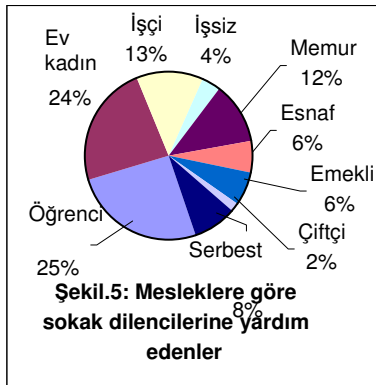

evliler %56'lık oranla ağırlıklı kesimi oluşturmaktadır. Buna karşılık bekarların oranı %36'tır. Araştırmada "diğer" grubu içerisinde değerlendirilen boşanmışlar ve dulların kitleler içerisinde azınlığı teşkil ettiklerinden kuşku yoktur. Doğal olarak sokak dilencilerine yardım edenler içerisinde de azınlıkta kalmaları beklenir ve öyle de olmuştur. Ancak dulların ve boşanmışların temsil ettikleri oranın (%8) istatistiksel açıdan anlamlı bir düzeyde olması dikkat çekici bir

durumdur. Bu, medeni durum açısından "diğer" grubunda yer alanların kitleler içerisinde tahminlerin ötesinde daha büyük bir oranı mı temsil ettiklerini, yoksa kitleler içerisinde azınlıkta olmalarına karşılık daha fazla yardımsever olduklarını mı ifade etmektedir? Hiç kuşkusuz bunlar üzerinde durulmayı gerektirecek önemli sorulardır. Fakat araştırma konusu dışında yer aldığı için, bunlara sadece bir soru olarak dikkatin çekilmesi bu araştırma bağlamında yeterli bulunmuştur.

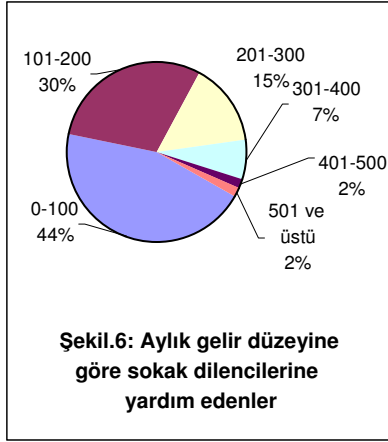
D. Eğitim düzeyine göre sokak dilencilerine yardım edenler

Araştırma bulgularından, eğitim düzeyinin de sokak dilencilerine yardım edenler konusunda etken bir faktör olduğu anlaşılmıştır. Eğitim düzeyinin düşük ve yüksek olduğu durumlarda sokak dilencilerine yapılan yardımda da göreceli bir artış gözlenmektedir. İlkokul mezunları yardım konusunda %29'luk oranla en yüksek oranı temsil ederlerken, lisans ve üstü eğitime sahip olanlar ise %26'lık oranla ikinci büyük oranı temsil etmektedirler. Sokak dilencilerine yardım edenler içerisinde okur-yazar olmayanlar en küçük oranı temsil ederlerken (%7), okur-yazar olmayanları ortaokul mezunları takip etmektedir (%18). Burada, sokak dilencilerine yardım edenlerden okur-yazar olmayanların temsil ettiği oranın küçüklüğünü, genel kütle içerisindeki oranlarının küçüklüğüyle açıklamak mümkündür.

E. Mesleklere göre sokak dilencilerine yardım edenler

Araştırmanın ilginç bulgularından birisi, sokak dilencilerine yardım edenlerin mesleki dağılımlarında açığa çıkmaktadır. Formel anlamda bir meslek sayılmasa bile, ilginçtir, sokak dilencilerine en çok yardım edenler

öğrencilerdir (%25). Öğrencileri %24 oranıyla ev kadınları takip etmektedir. En az yardım edenler ise çiftçiler (%2) ve işsizlerdir (%4).

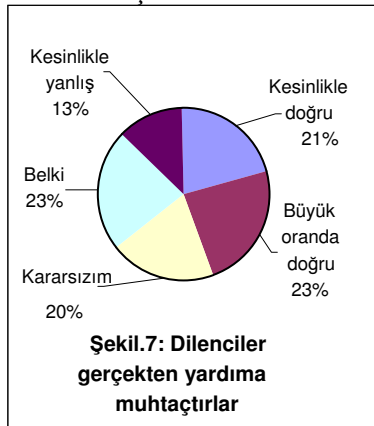
F. Gelir düzeyine göre sokak dilencilerine yardım edenler

Sokak dilencilerine ilişkin tutum ve kanaatler ve yardım etme sıklıkları ne olursa olsun, uygulamada sokak dilencilerine en çok yardım edenlerin mesleki dağılımında öğrencilerin ve ev kadınlarının en yüksek oranı temsil etmeleri, gelirleri olmayan veya en

düşük düzeyde gelire sahip olan bu gruptakileri, yani gelir olarak aylık ortalama 0-100 milyon arası gelire sahip olanları sokak dilencilerine en çok yardım edenler özelliğine sahip kılmaktadır. Araştırma verilerine göre 0-100 milyon düzeyinde ortalama aylık gelire sahip olanlar sokak dilencilerine %44'lük bir oranla en çok yardım eden kesimi oluşturmaktadır. Bu oranın neredeyse tüm diğer gelir düzeylerinin toplamına eşit olması dikkat çekicidir. Sokak dilencilerine yardım edenlerin gelir düzeyleriyle ilgili verilerde, gelir düzeyi arttıkça sokak dilencilerine yardım oranının düşmesi ise ilgi çekici bir başka özelliği oluşturmaktadır. Buna göre, sokak dilencilerine en az yardımı araştırmanın grupları içerisinde en çok gelire sahip olanlar; aylık ortalama 501 milyon ve üstü gelire sahip olanlar oluşturmaktadır (%2). Bütün bunlardan, *yoksulun umudu dilencinin duası* yargısına ulaşmak herhalde yanlış olmayacaktır.

G. Sokak dilencilerine yardım etme nedeni ve sıklığı

Araştırmanın amacını “Sokak dilencilerine kimler, niçin yardım ediyorlar?” sorusunun cevabını tespit etmektedir. Bu amaca ulaşmak için sokak dilencilerine yardım ettiği tespit edilen 914 kişiyle görüşülmüş ve bunların kimliklerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Araştırma

sonucunda açığa çıkmıştır ki, *cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek ve aylık ortalama gelir düzeyi* sokak dilencilerine yardım etmede önemli faktörlerdir. Bunlar kişilerin sokak dilencilerine daha çok veya daha az yardım etmelerinde etkili olmaktadır. Hiç kuşkusuz daha başka değişkenleri de tespit etmek ve bu doğrultuda araştırmalar yapmak ilginç olacaktır. Ancak ayrıntıları başka

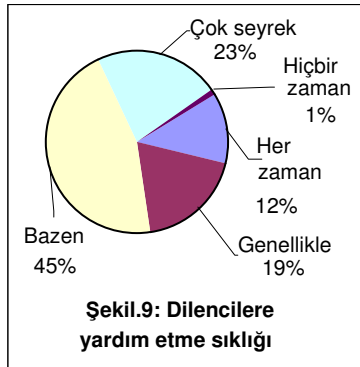
araştırmalara bırakılan bu konunun “kimler” sorusuna cevabı büyük oranda verilmiş bulunmaktadır. “Niçin” sorusunun cevabına gelince; yardımseverlere “niçin”in cevabını tespit amacı taşıyan dört ayrı soru yöneltilmiştir. Bunlardan birisi

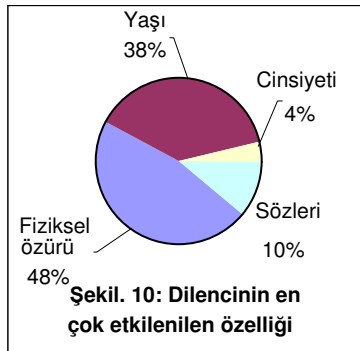
“niçin” in doğrudan cevabını arayan “Dilenciye niçin yardım ettiniz?” sorusudur. Her ne kadar bu bir soruyla “niçin”in cevabı tespit edilebilirse de, diğer bazı durumların “niçin”in cevabının belirginleşmesinde etkili olduğu düşünüldüğünden ayrıca üç soru daha sorulmuştur. Bu sorulardan birincisi dilencilere ilişkin genel kanaati tespit amacı taşıyan “Dilenciler gerçekten yardıma muhtaç kişiler midir?” sorusudur. İkinci soru “Dilencilere hangi sıklıkta yardım edersiniz?”,

üçüncü soru ise “Dilencinin en çok hangi özelliğinden etkilenerek yardım ettiniz?” sorusudur.

Gerekçeleri ne olursa olsun, insanlar bir şekilde sokak dilencilerine yardım ediyorlar, ancak acaba dilencilerin çeşitli haklı gerekçelerle

gerçekten yardıma muhtaç kişiler olduğuna inanılıyor mu? Hiç kuşkusuz bu sorunun bizzat sokak dilencilerine yardım edenlere, yardımlarından hemen birkaç dakika sonra sorulmuş olması önemlidir. Doğaldır ki, mülakat katılımcıları sokak dilencilerine birkaç dakika önde yardım edenler olduğuna göre, bütün katılımcıların, sokak dilencilerini çeşitli gerekçelerle gerçekten yardıma muhtaç kişiler olduğuna inanmaları beklenir. Fakat araştırma verileri bunu desteklememektedir.

%21’lik kesim “kesinlikle doğru”, %23’lük bir kesimde “büyük oranda doğru” diyerek bu ön kabulü desteklerlerken, sokak dilencilerine yardım edenlerin %20’si sokak dilencilerinin gerçekten yardıma muhtaç kişiler oldukları konusundan kararsızlık yaşamakta, %21’i ise “belki” diyerek yine duruma ilişkin kuşkusunu dile getirmektedir. %13’lük bir kesim ise sokak dilencilerinin yardıma muhtaç yoksullar olduklarını kesinlikle

reddetmektedir. Bunun, “*Dilenciler insanların yardımlaşma değerlerini/duygularını suiistimal eden kişilerdir*” anlamına geldiği açıktır. Fakat, buna rağmen, sokak dilencilerine yardımdan uzak durulamadığı, insanlar suiistimal ediliyor, aldatılıyor olduklarına inansalar dahi vicdanlarının sesine teslim oldukları anlaşılıyor. Aslında bunun en ilginç ve tipik örnekleri araştırma sırasında zabıta memurları arasında gözlenmiştir. Bir zabıta memuru, kentte bir işi nedeniyle sivil gezerken karşılaştığı bazı dilencilere yardım ettiğini, ama aynı dilenciye bir başka gün bir zabıta memuru olarak yakalayıp gerekli işlemleri yaptığını belirtmiştir. Bu, en basit ifadeyle vatandaş/zabıta rollerinin birbiriyle çatıştığını gösteren ilginç bir örnektir. Kuşkusuz bu bireysel bir durum değildir. Çünkü, zabıta her ne kadar görevlerini yapsalar dahi, dilencilerin vicdanlara yönelen seslerine, yalvarmalarına, görünümüne direnememekte ve zabıta memurlarının büyük çoğunluğu bir şekilde dilenciye bir insan olarak yardım etmektedir. Örneğin, caddelerde dilencilik yaparken yakalanan ve zabıta müdürlüğüne götürülen bir grup dilenciyle görüşmeyi takiben, zabıta memurları, dilencilerden üstlerindeki paralarını çıkarmalarını istediklerinde; paralarını alınmayıp kendilerine iade edileceklerine dair söz de verilince, hepsi paralarını çıkardılar. Her birinin üzerinde 25 ile 50 milyon arasında para çıkmıştır.

Bütün bu paralar ise anlaşıldığı kadarıyla 4-6 saat içinde toplanmıştır. Bunlar gösteriyor ki, dilencilerin geliri son derece iyi düzeylerde olup, zabıta memurları “*biz bunlardan yoksuluz*” diye espri yaptıklarında bir anlamda bir gerçeği ifade etmekteydiler. Fakat buna rağmen, dilenciler öylesine yoğun bir duygusal atmosfer oluşturdular ki, bazı memurlar giyecek ve yiyecek yardımında bulunma sözü vermekten kendilerini alıkoyamadılar.

Sokak dilencilerine yardım edenlerin %39’u “*sevap olduğu*” için yardım etmektedir. Bu bulgu, sokak dilencilerine yardımda dinin/inancın belirleyiciliği göstermesi açısından önemlidir. Fakat yardımseverlerin yardımlarındaki ikinci önemli nedenin “*yoksullara yardım edilmesi gerekir*” ile ifade edilen ve toplumsal yaşamın gerektirdiği sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır (%38). Bu, insanlardaki toplumsal yardımlaşma bilincinin gücünü göstermesi açısından büyük önem ifade etmektedir. Sokak dilencilerine yardımda ikinci neden %12’lik oranla “*kaza ve beladan korunmak için*”, son neden ise %11 ile “*dini bir ayda/günde bulunuluyor*” olunmasıdır.

Sokak dilencilerine yardım edenlerin büyük çoğunluğu “*bazen*” (%45) sıklığında yardım ediyor. Önemli bir kısmı ise “*çok seyrek*” (%23) veya “*genellikle*” (%19) yardım ediyor. Fakat şurası önemli ki “*hiçbir zaman*” diyenlerin oranı %1 olmasına karşılık, “*her zaman*” diyenlerin oranı %12’dir.

Caddede, sokakta karşılaşılan dilencinin hangi özelliği insanları etkilemekte ve o dilenciye, onun yardıma muhtaç birisi olduğuna inanılmasa veya bu konuda önemli kuşklara sahip olunsu bile, yardım etmeye karar vermesine neden olmaktadır? Bu sorunun cevabıyla ilgili veriler incelendiğinde, dilencilerin insanları etkileyen en önemli özellikleri “*fiziksel*

özürleridir” (%48). İnsanların etkilendiği ve yardım etmelerine neden olan ikinci önemli özellik ise “dilencinin yaşıdır” (%38). Bu iki önemli faktöre karşılık, “dilencilerin sözleri” (%10) ve “cinsiyetleri” de (%4) yardım etmeye karar verme açısından az da olsa bir etkiye sahiptir.

SONUÇ

Kentin caddelerinde yürürken karşılaşılan ve genellikle sahip olunan en küçük miktardaki paraların yardım olsun diye eline, mendiline veya bardağına bırakıldığı sokak dilencileri, kent yaşamının çoğunlukla beğenilmeyen ama yok da edilemeyen bir olgusudur. İnsanların vicdanlarını, duygularını hedef alan görünüşleri veya sözleriyle, önlerinden geçip gidenleri kısa bir anlığına kendilerine yönelten ve o küçük yardımlarını alan sokak dilencileri, herkesin tanıdığı kimselerdir ve yine büyük bir çoğunluk bu belirttiğimiz küçük enstantaneyi yaşamıştır. Dilencilik, biçim ve yoğunluğu değişse bile “yardımseverliği” bir değer olarak yüceltmiş insanlığın tüm tarihinde ve tüm toplumlarında bir şekilde de olsa yaşamış ve yaşıyor. Dolayısıyla, tamamıyla bireysel görünen ve bireyler olarak dilenciyle yardımsever arasında yaşanan bu kısa kontakın araştırmaya değecek bir yönü bulunmayabilir. Ancak araştırmanın ulaştığı verilere göre, sokak dilencilerine herkes yönelmiyor ve yardım edenler son derece farklı demografik dağılımlar sergiliyorlar. Ayrıca, yardımseverler, dilenciler konusunda oldukça farklı inanç, kanaat ve düşüncelere sahip bulunmaktadırlar.

Bu araştırmada, öncelikle sokak dilencilerine yardım edenlerin “kimler” olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, sokak dilencilerine yardım edenlerin daha çok *erkek, 21-30 yaşlarında, evli, ilkokul mezunu, öğrenci veya ev hanımı ve gelir düzeyi son derece düşük* (aylık ortalama 0-100 milyon) kimseler olduğu anlaşılmıştır. Sokak dilencilerine yardım edenler içerisinde en küçük oranları temsil edenlerin ise *bayan, 11-20 yaşlarında, dul veya boşanmış, okur-yazar olmayan, çiftçi ve gelir düzeyi yüksek* kimseler olduğu anlaşılmıştır.

Sık veya çok seyrek de olsa sokak dilencilerine yardım edenler, yardım ettikleri bu insanların gerçekten yardıma muhtaç olduklarına inanıyorlar mı? Araştırmanın ulaştığı verilere göre, dilencilerin yardıma muhtaç olup olmadıkları yardımseverler için önemli bir durum değildir. Çünkü, insanlar yardıma muhtaç olduğuna inanmasalar bile dilencilere yardım etmektedirler. Zira, dilencinin özellikle fiziksel görünümünden (özüründen, sakatlığından) çok etkilenmektedirler. Akıl “*bunlara yardım edilmemeli*” dese dahi vicdan, görünüme, yaşa veya sesin acıklı vurgularına boyun eğiyor ve kişiye boyun eğdiriyor. Bundan dolayı da, yardımseverler sokak dilencilerine “*genellikle*” yardım ediyorlar. Yardım ederken de daha çok yaptıkları iş nedeniyle sevap kazandıklarını veya toplumsal yaşamın bir gereği olarak “*güçlü olanlar, varlıklılar güçsüzlere, yoksullara yardım etmelidir*” diyen toplumsal değerlerin gereğini yerine getirdiklerini düşünüyorlar.